

ραψωδία ι

ΤΟΠΟΣ: ο τόπος που διεξάγεται η διήγηση του Οδυσσέα είναι τα ανάκτορα του Αλκίνοου
ΧΡΟΝΟΣ: η 3η ημέρα της παραμονής του Οδυσσέα στη Σχερία και η 33η ημέρα της Οδύσσειας

Η επιλογή του ποιητή να αρχίσει την Οδύσσειά του **in medias res** έχει ως αποτέλεσμα:

- Να διηγηθεί ο ίδιος ο Οδυσσέας τις πρώτες δίχρονες περιπέτειες που έζησε μαζί με τους συντρόφους του. Κάνει αισθητή τη χρονική απόσταση, που τον χωρίζει από αυτές, καθώς η διήγησή του συνταιριάζει δυο φωνές: η μία διηγείται τα γεγονότα στη διαδοχική τους εξέλιξη και η άλλη τα σχολιάζει και ως ένα σημείο τα ερμηνεύει.
- Να αναστραφεί έτσι η ροή της αφήγησης: στο ποιητικό παρόν του έπους να ενταχθεί το ποιητικό του παρελθόν με την τεχνική της αναδρομικής διήγησης (flashback): ο Οδυσσέας να διαδεχτεί τον Δημόδοκο· το τραγούδι να γυρίσει σε διήγηση.

Οδυσσέας και σύντροφοι

- λειτουργούν ως ομάδα με αρχηγό που κατευθύνει τις ενέργειές τους και συνεργάζεται μαζί τους επιλέγοντας τους καλύτερους για την κάθε περίπτωση
- εκείνος φροντίζει για τη σωτηρία όλων και στην ανάγκη τους παίρνει μαζί του με τη βία·
- τους δίνει εντολές, που όταν δεν τηρούνται έχουν οδυνηρές συνέπειες για όλους·
- κάνει όμως και εκείνος λάθος που το αναγνωρίζει, αλλά και το δικαιολογεί, το πληρώνουν ωστόσο με τη ζωή τους έξι σύντροφοι·
- μοιράζονται εξίσου τα λάφυρα· τιμητική μόνο είναι η διάκριση υπέρ του αρχηγού
- θλίβονται και θρηνούν όλοι μαζί για τους συντρόφους που χάνουν κάθε φορά.
 - ➔ Παρουσιάζεται λοιπόν υπεύθυνος αρχηγός ο Οδυσσέας, όχι όμως πάντοτε και ανεύθυνος για τον χαμό των συντρόφων του

Στ. 240-518

Στ. 240-339: Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του στη σπηλιά του Πολύφημου. Η γνωριμία τους.

Στ. 340-418: Ο Οδυσσέας μεθάει τον Πολύφημο.

Στ. 419-466: Η τύφλωση.

Στ. 467-518: Η δραπέτευση από τη σπηλιά.

Οι Κύκλωπες

- ζουν απομονωμένοι μέσα σε σπηλιές· δεν έχουν θεσμούς (π.χ. φιλοξενίας) ούτε κάποια οργάνωση κοινωνική ή πολιτική (επικοινωνία μεταξύ τους, συνέλευση για τη συζήτηση κοινών θεμάτων και λήψη αποφάσεων)· δεν έχουν τεχνίτες για την κατασκευή караβιών, ώστε να επικοινωνούν με άλλους τόπους· δεν σέβονται τους θεούς·
- παρουσιάζονται τερατόμορφοι (γιγαντώσωμοι και μονόφθαλμοι), υπερφυσικά δυνατοί και ανθρωποφάγοι, ανήκουν όμως στην κατηγορία του ανθρώπινου γένους, αφού μιλούν και σκέπτονται (απλοϊκότατα βέβαια, γι' αυτό και εύκολα εξαπατώνται), ανάβουν φωτιά, εκμεταλλεύονται γιδοπρόβατα, κτλ.
 - ➔ Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι Κύκλωπες «αντικατοπτρίζουν περισσότερο πρωτόγονες καταστάσεις της ανθρωπότητας παρά αληθινά τέρατα»

Παρομοιώσεις

Στους στ. 429-436 ο τρόπος με τον οποίο ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του στρίβουν το μυτερό παλούκι στο μάτι του Κύκλωπα, παρομοιάζεται με τον τρόπο που ένας τεχνίτης τρυπάει το ξύλο του караβιού με τρυπάνι, ενώ οι άλλοι εργάτες τον βοηθούν.

Στους στ. 437-440 ο θόρυβος που ακούγεται από το παλούκι στο μάτι του Πολύφημου παρομοιάζεται με τους ήχους που κάνει το πυρακτωμένο πελέκι ή σκεπάρνι, όταν το βάζει ο τεχνίτης σε κρύο νερό.

Επική ειρωνεία

Στους στ. 496-511 ο Πολύφημος μιλάει στον μπροστάρη κριό του κοπαδιού για το κακό που τον βρήκε, αγνοώντας αυτό που γνωρίζουν οι ακροατές, δηλαδή ότι ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του είναι κρυμμένοι στις κοιλιές των κριαριών.

Ρεαλισμός

Ο ποιητής με ωμό ρεαλισμό περιγράφει εικόνες που σοκάρουν τον ακροατή (στ. 318-323, 416-418, 427-444). Σκοπός αυτών των περιγραφών είναι να νιώσουν οι ακροατές φρίκη για τον πρωτογονισμό και τη βαρβαρότητα του Πολύφημου (στ. 318-323) και άγρια χαρά για την τιμωρία του (στ. 427-444).

Οι σύντροφοι του Οδυσσέα: Σ' αυτή την ενότητα παρουσιάζονται πιο συνετοί από τον Οδυσσέα (στ. 248-251), αλλά υπάκουοι και με μεγάλο σεβασμό προς τον αρχηγό τους.

Οδυσσέας: Αρχικά παρουσιάζεται μωρός και ασύνετος, αφού παρασύρεται από την περιέργειά του να γνωρίσει τον Κύκλωπα (στ. 253). Στη συνέχεια όμως ξεδιπλώνει τις πραγματικές του αρετές: εξυπνάδα και πονηριά (στ. 351, 404-410, στη σύλληψη του σχεδίου της τύφλωσης και της δραπέτευσης), ευσέβεια (στ. 294-298), θάρρος (στ. 282-284), ψυχραιμία και αυτοέλεγχος (στ. 331-338), δημοκρατικότητα (στ. 368), προνοητικότητα (στ. 336-338, 406-410).

Πολύφημος: Ο Πολύφημος συμβολίζει έναν κόσμο βάρβαρο και πρωτόγονο, δημιουργώντας μια μεγάλη αντίθεση με τον πολιτισμένο κόσμο που αντιπροσωπεύει ο Οδυσσέας. Ο Κύκλωπας είναι τεράστιος, με υπερφυσική σωματική δύναμη, απολίτιστος και ακοινωνήτος. Μοιάζει με άγριο θηρίο. Παράλληλα είναι αλαζόνας, καθώς δεν σέβεται τους θεούς και τους άγραφους νόμους. Είναι ανόητος και κουτοπόνηρος, αφού προσπαθεί με αφέλεια να αποσπάσει πληροφορίες από τον Οδυσσέα (στ. 278-281).

στ. 519-630

Οδυσσέας: Προκαλεί και ειρωνεύεται τον Πολύφημο, καθώς αισθάνεται υπερήφανος για το ότι κατόρθωσε να τον τυφλώσει και να ξεφύγει. Είναι ασύνετος, αφού δεν σκέφτεται τον κίνδυνο στον οποίο βάζει τον εαυτό του και τους συντρόφους του. Παρουσιάζεται εμπαθής και αλαζόνας. Τυφλωμένος από θυμό και εκδικητική μανία, μιλάει προσβλητικά για τον Ποσειδώνα (στ. 584), διαπράττοντας ύβρη.

Κύκλωπας: Είναι απελπισμένος. Η τεράστια σωματική του δύναμη έρχεται σε αντίθεση με το μικρό μυαλό του.

Σύντροφοι: Παρουσιάζονται πιο συνετοί από τον Οδυσσέα, αφού προσπαθούν να τον εμποδίσουν να προκαλέσει τον Πολύφημο.

Η πορεία του Οδυσσέα προς την ύβρη

- 1) ο Οδυσσέας θριαμβολογεί ως ήρωας επικός χλευάζοντας τον ηττημένο αντίπαλο
- 2) παρά την αποτρεπτική συμβουλή των συντρόφων του προκαλεί τον Κύκλωπα καυχώμενος για την επιτυχία του: θεωρεί δικό του κατόρθωμα την τύφλωση και αποκαλύπτει την ταυτότητά του
- 3) όταν άκουσε ότι ο Ποσειδώνας είναι πατέρας του Πολύφημου, αλλά δεν συγκρατείται· και δεν απευθύνεται μόνο εκδικητικά στον Κύκλωπα, αλλά προσβάλλει και τον μεγάλο θεό της θάλασσας περιφρονώντας τη δύναμή του → ξεπέρασε έτσι τα ανθρώπινα όρια

Η ύβρις εκδηλώνεται ως προσβολή/αδικία εις βάρος θεών ή/και ανθρώπων, σε στιγμές που κάποιος αισθάνεται δυνατός, νικητής, και καταλήγει σε υπέρβαση των ορίων του. Την υπέρβαση αυτή οι θεοί την εχθρεύονται· ή, μάλλον, η υπέρβαση προκαλεί την οργή των θεών/τη νέμεση και ακολουθεί η τιμωρία/η τίσση, αν ο πορευόμενος προς την ύβρη αδιαφορήσει για την προειδοποίηση των θεών να σταματήσει αυτή την πορεία· σχηματικά: **ύβρη→νέμεση→τίση**.

Η ύβρις εδώ προβάλλει ως ασέβεια/περιφρόνηση του Ποσειδώνα από τον Οδυσσέα, και ο Δίας εκδήλωσε αμέσως την απαρέσκειά του προς τον ήρωα ορίζοντας και την τιμωρία του

Η ύβρις του Κύκλωπα: «αν η δική μου βούληση δεν το θελήσει» (στ. 307): τα λόγια του Πολύφημου αποτελούν ύβρη, καθώς μιλάει αλαζονικά, αδιαφορώντας για τους θεούς. Συνεπώς, θα ακολουθήσει η τιμωρία του. Εδώ υπάρχει το σχήμα άτη (θόλωμα του μυαλού) – ύβρη (ασέβεια, αλαζονεία) – νέμεση (θεία δίκη) – τίσση (τιμωρία).

Η «Κυκλώπεια» ηθογραφεί τον Οδυσσέα περισσότερο από κάθε άλλη περιπέτειά του και γίνεται αιτία και αφετηρία των βασάνων του. Στη σπηλιά του Πολύφημου ο ήρωας δεν είναι ακόμη πολύπαθος· τον χαρακτηρίζει τόλμη και διάθεση ερευνητική.

Και όταν διαπιστώνει τη στάση του απέναντι στους θεούς, αρχίζει να **παίρνει προφυλάξεις** (με την πλαστή ιστορία για το καράβι τους), ενώ, όταν δοκιμάζεται (με την απώλεια έξι συντρόφων), **επιστρατεύει κάθε δολερό τέχνασμα** (το κρασί, την τύφλωση, το πλαστό όνομα, τη φυγή κάτω από τα κριάρια), εξουδετερώνει τον γίγαντα και σώζεται μαζί με τους υπόλοιπους έξι συντρόφους.

→ Επιβεβαιώνει έτσι στο έπακρο τους χαρακτηρισμούς του πολύτροπου/του πολυμήχανου, ως επικός ήρωας. Όμως, δεν αποφεύγει την καυχισιολογία ούτε την υπέρβαση των ανθρώπινων ορίων και προσβάλλει τον Ποσειδώνα. Γίνεται έτσι υβριστής, γι' αυτό ο Δίας, αντί να δεχτεί τη θυσία του, καθορίζει την τιμωρία του. Στη συνέχεια ο Οδυσσέας, πληρώνοντας το αμάρτημά του και αναπτύσσοντας καρτερία στις συμφορές, θα αποδειχτεί και πολύπαθος και καρτερικός